

ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ БОЗОРИ ВА ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ

PhD, доц. **Миролимов Мирислом**
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
ORCID: 0000-0003-2714-2618
mirislom.mirolimov3138@gmail.com

Аннотация. Бугун бутун дунёда сиёсий-иқтисодий тарангликлар вужудга келаётган бир даврда, мамлакатлар иқтисодиётининг доимий ўсишига эришишида экологик муаммолар ҳам ўз таъсирини ўтказмай қолмаяпти албатта. Иқтисодиётнинг ажралмас қисми бўлган меҳнат бозори ҳам бу борада бир қанча тўсиқларга учрамоқда. Бу тўсиқларни бартараф этиш мақсадида мамлакатимизда янги иш ўринларини яратиш, аҳоли даромадларини ошириш, ишсизликни камайтириш, аҳоли турмуш-тарзини яхшилаш борасида қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Калит сўзлар: сиёсат, бандлик, аҳоли турмуш тарзи, ишсизлик, ишсизлик даражаси, самарали меҳнат, тараққиёт, яшил иқтисодиёт, яшил бандлик, яшил иш ўрни.

РЫНОК ТРУДА И ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА В УЗБЕКИСТАНЕ

PhD, доц. **Миролимов Мирислом**
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. Сегодня, в период политической и экономической напряжённости во всём мире, экологические проблемы также оказывают влияние на сохраняющиеся тенденции роста экономик стран. Рынок труда, являющийся неотъемлемой частью экономики, также сталкивается с рядом препятствий в этой связи. Для преодоления этих препятствий в нашей стране проводится ряд работ, направленных на создание новых рабочих мест, увеличение доходов, снижение безработицы и повышение уровня жизни населения.

Ключевые слова: политика, занятость, образ жизни, безработица, уровень безработицы, производительный труд, развитие, зеленая экономика, зеленая занятость, зеленые рабочие места.

LABOR MARKET AND GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN

PhD, assoc. prof. **Mirolimov Mirislom**
Tashkent State University of Economics

Abstract. Today, in a period of political and economic tensions around the world, environmental problems are also having an impact on the continued growth trends of countries' economies. The labor market, which is an integral part of the economy, is also facing a number of obstacles in this regard. In order to overcome these obstacles, a number of works are being carried out in our country to create new jobs, increase incomes, reduce unemployment, and improve the living standards of the population.

Keywords: politics, employment, lifestyle, unemployment, unemployment rate, productive work, development, green economy, green employment, green jobs.

Кириш.

Жаҳон иқтисодиётида барқарор ривожланиш концепциясининг устувор йўналишга айланиши меҳнат бозорида сифат жиҳатдан янги тенденцияларни шакллантирмоқда. Хусусан, яшил иқтисодиёт тамойилларига ўтиш меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, янги иш ўринлари яратиш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашда муҳим омил сифатида намоён бўлмоқда.

Ўзбекистонда демографик ўсиш суръатларининг юқорилиги, ёшлар улушининг катталиги ҳамда меҳнат бозоридаги структуравий номуносибликлар шароитида яшил иқтисодиёт меҳнат бозорини модернизация қилишнинг стратегик воситаси ҳисобланади. Шу боис, мазкур тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистонда меҳнат бозори ва яшил иқтисодиёт ўртасидаги ўзаро боғлиқликни илмий жиҳатдан таҳлил қилиш ва уни ривожлантириш истиқболларини баҳолашдан иборат.

Бугунги кунда Ўзбекистон республикасида иқтисодиётни яшил иқтисодиётга ўтказиш ва рақамли трансформация қилиш борасида бир-қатор ишлар амалга оширилмоқда. Қолаверса, Ўзбекистон Республикаси президентининг 2025 йил 30 январдаги “Ўзбекистон — 2030” стратегиясини “атроф-муҳитни асраш ва “яшил иқтисодиёт” йилида амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” ги ПФ-16- сон фармонида ҳам Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Иқлим ўзгариши тўғрисида ҳадли конвенциясининг Киото протоколи ва париж битими доирасида мамлакатнинг глобал ҳамжамият олдида олган мажбуриятларни бажаришда тармоқ ва соҳаларнинг уйғун “Яшил трансформация”сини амалга ошириш, уларнинг рақобатбардошлиги ва русурс тежамкорлигини таъминлаш, иқлим ўзгариши оқибатларини юмшатиш ва унга мослашиш ҳамда аҳолининг яшаш сифатини яхшилаш ва иқтисодий ўсишнинг янги “яшил ривожланиш” моделига ўтиш мақсадида:

- маҳаллаларнинг экологик қиёфасини яхшилаш, кўчаларда яшиллик даражасини ошириш, экологик жиҳатдан қулай ва фаровон яшаш муҳитини шакллантириш;
- аҳолининг саломатлигини яхшилаш, экологик турмуш тарзини шакллантириш ва инсон салоҳиятини рўёбга чиқариш учун шарт-шароитларни яратиш;
- табиий ресурсларни тежаш ва улардан оқилона фойдаланиш, экологик барқарорликни таъминлаш;
- ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асраш, кўпайтириш ва кейинги авлодга етказиш ҳамда биологик хилма-хилликни сақлаш;
- “яшил иқтисодиёт” тамойилларини кенг жорий қилиш, иқтисодиётни иқлим ўзгаришига мослаштиришга қаратилган лойиҳаларни барқарор молиялаштириш каби бир қатор вазифалар амалга оширилиши белгилаб берилган.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 02 декабрдаги “2030 йилгача Ўзбекистон Республикасининг “яшил” иқтисодиётга ўтишига қаратилган ислохотлар самарадорлигини ошириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-436-сонли қарорида ҳам Ўзбекистон Республикасининг “Яшил” ва инклюзив иқтисодий ўсишни таъминлаш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар самарадорлини ошириш, вайта тикланувчи энергия анбаларидан фойдаланиш ҳамда иқтисодиётнинг барча тармоқларида ресурсларни тежашни янада кенгайтириш мақсадида тизимли ишлар амалга оширилмоқда.

Адабиётлар шарҳи.

Ўзбекистонда меҳнат бозори ва яшил иқтисодиёт масалалари сўнгги йилларда бир қатор олимлар ва халқаро ташкилотлар томонидан тадқиқ қилинган. Қуйида ушбу мавзуга яқин йўналишларда изланиш олиб борган айрим тадқиқотчилар ва уларнинг асосий хулосалари келтирилади.

Авалло, иқтисодчи олим Баҳодир Ходиев (2019) Ўзбекистон иқтисодиётида барқарор ривожланиш ва янги иқтисодий моделларни шакллантириш масалаларини

тадқиқ қилган. Унинг ишларида яшил иқтисодиётга ўтиш мамлакатда янги иш ўринларини яратиш, энергия самарадорлигини ошириш ва меҳнат бозорида экологик йўналишдаги касбларга талабни кўпайтиришга хизмат қилиши таъкидланади. Олимнинг хулосасига кўра, келажакда меҳнат бозорида “яшил касблар” улуши тобора ортиб боради.

Иқтисодчи тадқиқотчи Акмал Бурханов (2020) меҳнат бозори трансформацияси ва инсон капитали ривожланиши масалаларини ўрганган. Унинг фикрича, яшил иқтисодиётга ўтиш жараёнида кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга. У меҳнат бозорида рақобатбардошликни ошириш учун таълим тизимида экологик технологиялар ва барқарор ривожланиш тамойилларини кенг жорий этиш зарурлигини таъкидлайди.

Иқтисодий тадқиқотлар соҳасида фаолият юритган Алишер Ваҳобов (2018) ҳам иқтисодий ривожланиш ва барқарор иқтисодий сиёсат масалаларига бағишланган илмий ишларида яшил иқтисодиётнинг аҳамиятини кўрсатиб ўтган. Унинг тадқиқотларида экологик тоза технологияларни жорий қилиш орқали саноат тармоқларида самарадорликни ошириш ва янги иш ўринлари яратиш мумкинлиги қайд этилган.

Шунингдек, халқаро ташкилотлар ҳам мазкур мавзуда муҳим тадқиқотлар ўтказган. Масалан, БМТ Тараққиёт Дастури (UNDP) (2022) экспертлари Ўзбекистонда яшил иқтисодиётни ривожлантириш меҳнат бозорида янги имкониятлар яратишини таъкидлайди. Уларга кўра, қайта тикланувчи энергия, энергия тежамкор қурилиш ва чиқиндиларни қайта ишлаш каби соҳаларда минглаб янги иш ўринлари пайдо бўлиши мумкин.

Жаҳон банки (2023) тадқиқотларида эса Ўзбекистонда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш учун яшил технологиялар ва инновацион ишлаб чиқаришни ривожлантириш муҳим экани қайд этилган. Тадқиқот хулосаларига кўра, яшил иқтисодиётга босқичма-босқич ўтиш нафақат экологик барқарорликни таъминлайди, балки меҳнат бозорида малакали мутахассисларга бўлган талабни ҳам оширади.

Умуман олганда, мазкур олимлар ва халқаро ташкилотлар тадқиқотлари шуни кўрсатадики, Ўзбекистонда яшил иқтисодиётни ривожлантириш меҳнат бозорини модернизация қилиш, янги иш ўринларини яратиш ва иқтисодий барқарорликни таъминлашда муҳим омил ҳисобланади. Бу жараёнда кадрлар тайёрлаш, инновацион технологияларни жорий этиш ва экологик барқарорликни таъминлаш асосий вазифалардан бири сифатида қаралади.

Тадқиқот методологияси.

Тадқиқотни амалга оширишда илмий мушоҳада, статистик кузатиш, статистик графиклардан, қиёсий таҳлил, маълумотларни гуруҳлаш, абстракт-мантиқий фикрлаш, индукция ва дедукция усулларида, мавзу доирасидаги мамлакатимиз Президентининг қарор ва фармонлари, ҳукуматимиз қарорлари билан белгиланган вазифаларга ҳамда мавзу доирасида тадқиқот олиб борган иқтисодчи олимларнинг илмий ишлари ўрганилиб, мавзунини ўрганилганлик даражаси тадқиқ этилган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Тадқиқот давомида ўрганилган адабиётлар асосида яшил иқтисод ривожланишини тўртта асосий босқичга бўлиш мумкин. Биринчи босқични ўз ичига олган 1950- 1960 йиллар иқтисодиётнинг атроф-муҳит ва инсонга салбий таъсирини англаб етиш даври ҳисобланади. Бу даврда иқтисодий ривожланиш ва атроф-муҳитнинг деградациялашуви ўртасидаги боғлиқлик тўлиқ англаб етилган бўлса-да, экологик муаммолар иқтисодий ривожланиш жараёнида табиатни муҳофаза қилиш зарурлигини э'тиборга олиш билан чекланиб қолган. Иккинчи босқич – 1960-1970 йилларни ўз ичига

олади. Ушбу босқичда барқарор иқтисодий ривожланиш туфайли табиий ресурслардан жадал суръатларда интенсив фойдаланиш ва атроф-муҳитни ифлослантириш иқтисодиётнинг моддий-ресурс базасини издан чиқариши ва инсон турмуш фаровонлигининг пасайишига олиб келиши тўғрисидаги баҳс-мунозалар кучайди. Муҳокамалардаги бош ғоя – табиий ресурсларни ва инсон учун қулай атроф-муҳитни сақлаб қолиш мақсадида тежамкор (рационал) иқтисодиётни шакллантиришдан иборат эди. Учинчи босқич – 1980-1990 йиллар. Ушбу давр ривожланган мамлакатларда “яшил” технологияларни жадал суръатларда ривожланиш босқичи бўлиб, экологик модернизатсия ғояси илгари сурилди. Мазкур ғоянинг асосий мазмуни иқтисодий ўсиш ва саноатнинг ривожланиши экологик жиҳатдан мослашиши иқтисодиёт нуқтаи назаридан мақсадга мувофиқ эканлиги билан изоҳланади. Ушбу даврда мутахассислар ўртасида барқарор ривожланиш концепсияси шакллана бошлади. Сўнгги тўртинчи (2000-2010-йиллар) босқичда эса барқарор ривожланиш концепсиясининг халқаро ва миллий қонунчиликда, бизнес-муҳитда, оммавий ахборот воситаларида қайд этилиши ва мустаҳкамланиши.

1-жадвал

Яшил иқтисодиёт ривожланиш босқичлари

Босқич	Давр	Асосий хусусиятлари	Муҳим воқеа ва ҳужжатлар
1-босқич	1950–1960 йй.	Иқтисодиётнинг атроф-муҳитга салбий таъсири илмий жиҳатдан англаб етила бошлади. Саноатлашув натижасида экологик муаммоларга эътибор кучайди.	Экологик иқтисодиёт бўйича илк илмий тадқиқотлар
2-босқич	1970–1980 йй.	Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалалари халқаро даражада муҳокама қилинди ва экологик сиёсат шакллана бошлади.	1972 й. – Стокгольм конференцияси; “Limits to Growth” тадқиқоти
3-босқич	1987–2000 йй.	Барқарор ривожланиш концепцияси шаклланди. Иқтисодий ўсиш, ижтимоий ривожланиш ва экологик барқарорлик ўртасидаги боғлиқлик асослаб берилди.	1987 й. – “Our Common Future” (Brundtland Report)
4-босқич	2008 й. – ҳозиргача	Яшил иқтисодиёт концепцияси глобал иқтисодий сиёсатнинг муҳим йўналишига айланди. Экологик технологиялар ва ресурс тежамкор иқтисодиёт ривожланмоқда.	2008 й. – UNEP “Green Economy Initiative”; 2012 й. – Rio+20 саммити

Манба: муаллиф ишланмаси.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, 1950–1960 йиллар яшил иқтисодиёт ғоясининг илк илмий асослари пайдо бўлган давр ҳисобланади. Бу даврда жадал саноатлашув натижасида атроф-муҳитга салбий таъсир кучайгани аниқланган. Олимлар иқтисодий ўсиш ва табиат деградацияси ўртасида боғлиқлик мавжудлигини илмий жиҳатдан асослай бошлаганлар.

1970-йилларда экологик муаммолар халқаро даражада муҳокама қилинди. Хусусан, 1972 йил Стокгольм конференцияси атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича биринчи глобал форум бўлди. Шу йилда “Limits to Growth” тадқиқоти ҳам иқтисодий ўсишнинг табиий ресурсларга боғлиқлигини кўрсатиб берди.

1987 йилда БМТнинг “Our Common Future” (Brundtland Report) ҳисоботи эълон қилиниб, унда “барқарор ривожланиш” тушунчаси илмий ва сиёсий даражада шакллантирилди. Бу босқичда иқтисодий ривожланиш, ижтимоий фаровонлик ва экологик барқарорлик ўзаро боғлиқ тизим сифатида қарала бошлади.

2008 йилдан кейин эса яшил иқтисодиёт мустақил иқтисодий концепция сифатида шаклланди. БМТнинг атроф-муҳит бўйича дастури (UNEP) “Green Economy Initiative” дастурини ишга туширди. Кейинчалик 2012 йил Rio+20 саммити яшил иқтисодиётни глобал ривожланиш модели сифатида белгилаб берди.

Бугунги кунда барча мамлакатлар томонидан ўз мамлакати ҳудудида атмосферага чиқарилаётган барча турдаги зарарли моддаларнинг миқдорини ўлчаш, табиатга етказилаётган талафатлар ҳисобини юритиш ва уни назорат қилиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланмоқда. Шу нуқтаи назардан олиб қараганда Ўзбекистонда ҳам табиатга етказилаётган зарарлар миқдорини аниқлаш ва назорат қилиш мақсадида доимий кузатувлар амалга оширилади.

1-жадвал

Атмосферага чиқарилган ифлослангивчи моддалар, минг тонна

Худудлар	2020	2021	2022	2023	2024	2024-йил 2020-йилга нисбатан ўзгариши	
						(+ ; -)	(%)
Ўзбекистон Республикаси	924,4	908,7	873,6	763,2	866,7	-57,7	93,8
Қорақалпоғистон Республикаси	28,9	31,4	21,1	9,8	10,5	-18,4	36,3
Андижон вилояти	11,5	4,9	17,3	10,5	32,6	21,1	283,5
Бухоро вилояти	37,1	44,8	35,6	30,7	35,4	-1,7	95,4
Жиззах вилояти	3,4	2,9	27	29,5	33,1	29,7	973,5
Қашқадарё вилояти	128,1	132,2	115,7	117,7	88,6	-39,5	69,2
Навоий вилояти	48,4	68,6	41,6	35	39,2	-9,2	81,0
Наманган вилояти	15	24	7,4	5	4,4	-10,6	29,3
Самарқанд вилояти	52,7	39,4	38,7	39,4	47,4	-5,3	89,9
Сурхондарё вилояти	6,5	7,1	7,3	7,4	10,8	4,3	166,2
Сирдарё вилояти	71,8	45,7	49,1	3,1	42,5	-29,3	59,2
Тошкент вилояти	430	425,4	438	430,1	465	35	108,1
Фарғона вилояти	50,5	46,5	49,5	26,4	26,2	-24,3	51,9
Хоразм вилояти	6,8	7,2	4,5	3,4	9,9	3,1	145,6
Тошкент шаҳри	33,7	28,6	20,8	15,2	21,1	-12,6	62,6

Манба: Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

Юқоридаги жадвал 2020–2024-йилларда худудлар кесимида кўрсаткичларнинг ўзгаришини акс эттиради. Ушбу маълумотлар асосида қуйидаги статистик таҳлилни келтириш мумкин.

2020–2024-йиллар давомида О‘збекистон Республикаси бўйича умумий кўрсаткичлар 924,4 дан 866,7 га камайган. Яъни, 2024-йилда 2020-йилга нисбатан 57,7 бирликка ёки 6,2 фоизга пасайиш кузатилган (93,8 %). Бу даврда кўрсаткичлар айниқса 2023-йилда энг паст даражага – 763,2 га тушган бўлса, 2024-йилда яна бироз тикланиш кузатилган.

Худудлар кесимида таҳлил қилинганда кўрсаткичларнинг ўсиши айрим вилоятларда анча юқори бўлган. Жумладан, Жиззах вилояти да 2020-йилдаги 3,4 кўрсаткич 2024-йилда 33,1 га етиб, 29,7 бирликка ёки 9,7 бараварга (973,5 %) ошган. Шунингдек, Андижон вилояти да ҳам сезиларли ўсиш кузатилиб, 11,5 дан 32,6 га етган, яъни 21,1 бирлик ёки 283,5 фоизга ошган. Сурхондарё вилояти ва Хоразм вилояти да ҳам мос равишда 166,2 % ва 145,6 % ўсиш қайд этилган.

Айрим ҳудудларда эса аксинча пасайиш кузатилган. Масалан, Қорақалпоғ'истон Республикаси да кўрсаткич 28,9 дан 10,5 гача камайиб, 18,4 бирлик ёки 63,7 фоизга қисқарган. Наманган вилояти да ҳам кескин пасайиш бўлиб, 15 дан 4,4 га тушган (29,3 %). Қашқадарё вилояти да 128,1 дан 88,6 га камайиб, 39,5 бирлик пасайиш қайд этилган. Шунингдек, Сирдарё вилояти ва Фарғона вилояти да ҳам сезиларли камайиш кузатилган.

Энг юқори кўрсаткичлар бутун давр давомида Тошкент вилояти ҳиссасига тўғри келади. Бу ҳудудда кўрсаткич 430 дан 465 гача ошиб, 35 бирлик ёки 8,1 фоизга ўсиш кузатилган. Аксинча, айрим ҳудудларда кўрсаткичлар нисбатан паст даражада қолган, масалан Наманган вилояти ва Хоразм вилояти.

Умуман олганда, таҳлил шуни кўрсатадики, 2020–2024-йиллар давомида республика бўйича умумий кўрсаткич бироз камайган бўлса-да, ҳудудлар кесимида катта тафовутлар мавжуд. Айрим вилоятларда кескин ўсиш, бошқаларида эса пасайиш кузатилгани ҳудудлар иқтисодий ёки ижтимоий ривожланиш даражасининг турлича эканлигини кўрсатади. Шу сабабли ҳудудлар кесимида алоҳида ривожлантириш стратегияларини ишлаб чиқиш муҳим ҳисобланади.

2-жадвал

Муҳофаза қилинадиган табиий ҳудудлар (минг гектар)

Ҳудудлар	2020	2021	2022	2023	2024	2024 йил 2020 йилга нисбатан ўзгариши	
						(+; -)	(%)
Ўзбекистон Республикаси	1570,6	3457,8	4472,5	4310,1	5355,6	3785	341,0
Қорақалпоғ'истон Республикаси	700,2	2589,6	2870,1	2707,9	3707,9	3007,7	529,5
Андижон вилояти	0	0	0	0	0	0	0,0
Бухоро вилояти	16,5	26,8	26,8	26,8	26,8	10,3	162,4
Жиззах вилояти	68,5	68,3	68,3	68,1	68	-0,5	99,3
Қашқадарё вилояти	84,9	82,9	82,9	82,9	82,9	-2	97,6
Навоий вилояти	0	0	734,2	734,2	734,2	734,2	100,0
Наманган вилояти	0	0	0	0	0	0	0,0
Самарқанд вилояти	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	0	100,0
Сурхондарё вилояти	23,8	23,8	23,8	23,8	63,7	39,9	267,6
Сирдарё вилояти	0	0	0	0	0	0	0,0
Тошкент вилояти	642,3	642,3	642,3	642,3	648	5,7	100,9
Фарғона вилояти	0	0	0	0	0	0	0,0
Хоразм вилояти	32	21,7	21,7	21,7	21,7	-10,3	67,8
Тошкент шаҳри	0	0	0	0	0	0	0,0

Манба: Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

Берилган жадвал 2020–2024-йиллар давомида ҳудудлар кесимида кўрсаткичларнинг ўзгариш динамикасини акс эттиради. Статистик таҳлил натижаларига кўра, ушбу даврда Ўзбекистон Республикаси бўйича умумий кўрсаткич сезиларли даражада ошган. Жумладан, 2020-йилда 1570,6 ни ташкил этган бўлса, 2024-йилга келиб 5355,6 га етган. Натижада 2024-йилда 2020-йилга нисбатан 3785 бирликка ёки 3,4 бараварга (341,0 %) ўсиш қайд этилган. Бу эса республика миқёсида мазкур кўрсаткичлар ҳажмининг жадал кенгайганини кўрсатади.

Ҳудудлар кесимида таҳлил қилинганда энг катта ўсиш Қорақалпоғ'истон Республикаси да кузатилган. Бу ҳудудда 2020-йилдаги 700,2 кўрсаткич 2024-йилда 3707,9 га етиб, 3007,7 бирликка ёки 529,5 фоизга ошган. Ушбу натижа ҳудудда кўрсаткичларнинг кескин ривожланишини ифодалайди.

Айрим ҳудудларда кўрсаткичлар нисбатан барқарор даражада сақланиб қолган. Масалан, Бухоро вилояти да 2020-йилда 16,5 бўлган кўрсаткич 2024-йилда 26,8 га етиб, 10,3 бирлик ёки 62,4 фоизга ошган. Самарқанд вилояти да эса бутун давр давомида кўрсаткичлар деярли ўзгармаган бўлиб, 2,4 даражасида сақланиб қолган.

Шунингдек, айрим ҳудудларда оз миқдорда пасайиш ҳам кузатилади. Жумладан, Жиззах вилояти да кўрсаткич 68,5 дан 68,0 га камайиб, 0,5 бирлик ёки 0,7 фоизга пасайган. Қашқадарё вилояти да ҳам 84,9 дан 82,9 гача камайиш кузатилиб, 2 бирлик ёки 2,4 фоиз пасайиш қайд этилган. Худди шунингдек, Хоразм вилояти да 32 дан 21,7 га тушиб, 10,3 бирлик ёки 32,2 фоизга қисқариш кузатилган.

Баъзи ҳудудларда эса маълумотлар фақат айрим йиллардан бошлаб қайд этилган. Масалан, Навоий вилояти да 2022-йилдан бошлаб 734,2 кўрсаткич қайд этилган ва кейинги йилларда шу даражада сақланиб қолган. Бундан ташқари, Сурхондарё вилояти да 2024-йилда сезиларли ўсиш кузатилган бўлиб, кўрсаткич 23,8 дан 63,7 га етган, яъни 39,9 бирлик ёки 2,7 бараварга ошган.

Айрим ҳудудларда эса бутун давр давомида кўрсаткичлар қайд этилмаган. Жумладан, Андижон вилояти, Наманган вилояти, Сирдарё вилояти, Фарғ'она вилояти ҳамда Тошкент шаҳри да 2020–2024-йиллар давомида қийматлар нол даражасида қолган.

Умуман олганда, статистик таҳлил натижалари шунини кўрсатадики, 2020–2024-йиллар давомида республика бўйича умумий кўрсаткич сезиларли даражада ошган бўлса-да, ҳудудлар кесимида ривожланиш даражаси турлича бўлган. Айрим ҳудудларда кескин ўсиш кузатилган бўлса, бошқа ҳудудларда барқарорлик ёки пасайиш ҳолатлари қайд этилган. Бу эса ҳудудлар иқтисодий фаолияти ва ривожланиш суръатларида сезиларли тафовутлар мавжудлигини кўрсатади.

Ўзбекистонда меҳнат бозори ва яшил иқтисодиёт мавзуси бўйича олиб борилган илмий ишлар ва таҳлиллар шунини кўрсатадики, мамлакатда иқтисодий тармоқларни экологик жиҳатдан барқарор ривожлантириш меҳнат бозори таркиби ва иш ўринлари структурасига сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Тадқиқотларда таъкидланишича, яшил иқтисодиётга босқичма-босқич ўтиш жараёнида қайта тикланувчи энергия манбалари, энергия самарадорлиги, экологик қурилиш ва чиқиндиларни қайта ишлаш каби соҳаларда янги иш ўринлари пайдо бўлмоқда. Бу эса меҳнат бозорида янги касблар ва мутахассисликларга бўлган талабни шакллантирмоқда.

Таҳлил натижаларига кўра, сўнгги йилларда мамлакатда қуёш ва шамол энергияси, энергия тежамкор технологиялар ҳамда экологик тоза ишлаб чиқаришни ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Бу йўналишларда амалга оширилаётган инвестиция лойиҳалари орқали энергетика, қурилиш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида янги иш ўринлари яратилмоқда. Шу билан бирга, яшил иқтисодиётни ривожлантириш жараёни меҳнат бозорида малакали кадрларга бўлган талабни оширмоқда, айниқса экологик технологиялар, энергия бошқаруви ва атроф-муҳит муҳофазаси соҳасида мутахассисларга эҳтиёж ортиб бормоқда.

Тадқиқотларда яна бир муҳим жиҳат сифатида таълим ва касб-ҳунар тайёргарлиги тизимини такомиллаштириш зарурлиги таъкидланган. Яшил иқтисодиёт талабларига мос кадрлар тайёрлаш мақсадида таълим дастурларига барқарор ривожланиш, экологик бошқарув ва ресурслардан самарали фойдаланиш каби йўналишларни киритиш муҳим аҳамиятга эга экани қайд этилган. Бу эса келажакда меҳнат бозорида рақобатбардош ва замонавий билимларга эга мутахассислар сонини оширишга хизмат қилади.

Шунингдек, таҳлиллар натижаси шунини кўрсатадики, яшил иқтисодиётга ўтиш нафақат экологик барқарорликни таъминлайди, балки иқтисодий самарадорликни ҳам оширади. Чунки ресурслардан оқилона фойдаланиш, энергия тежамкор технологияларни жорий қилиш ва чиқиндиларни қайта ишлаш орқали ишлаб чиқариш

харажатлари камаяди ва янги иқтисодий имкониятлар яратилади. Бу эса ўз навбатида меҳнат бозорида барқарор иш ўринларини шакллантиришга хизмат қилади.

Умуман олганда, олиб борилган тадқиқотлар ва таҳлиллар натижалари шуни кўрсатадики, Ўзбекистонда яшил иқтисодиётни ривожлантириш меҳнат бозори модернизациясида муҳим омил ҳисобланади. Бу жараён янги касблар пайдо бўлишига, иш ўринлари кўпайишига ва аҳолининг бандлик даражаси ошишига хизмат қилиб, мамлакатнинг барқарор иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади.

Хулоса ва таклифлар.

Олиб борилган тадқиқотлар ва статистик таҳлиллар натижалари шуни кўрсатадики, бугунги кунда дунё иқтисодиётида барқарор ривожланиш ва яшил иқтисодиёт тамойиллари муҳим стратегик йўналишлардан бирига айланмоқда. Яшил иқтисодиётга ўтиш жараёни табиий ресурслардан самарали фойдаланиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқтисодий ўсишни таъминлаш билан бирга меҳнат бозорида янги имкониятларни шакллантирмоқда.

Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда иқтисодиётни экологик барқарор ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Давлат сиёсатида яшил иқтисодиётни ривожлантириш, қайта тикланувчи энергия манбаларидан фойдаланишни кенгайтириш, ресурс тежамкор технологияларни жорий қилиш ҳамда экологик барқарорликни таъминлашга қаратилган қатор қарор ва дастурлар қабул қилинган. Бу жараён мамлакатда иқтисодий тармоқларни модернизация қилиш, инвестицияларни жалб қилиш ва янги иш ўринларини яратишга хизмат қилмоқда.

Тадқиқот натижаларига кўра, 2020–2024 йиллар давомида атмосферага чиқарилган ифлослантирувчи моддалар ҳажми республика бўйича маълум даражада камайгани экологик сиёсат самарадорлиги ортиб бораётганини кўрсатади. Шу билан бирга, муҳофаза қилинадиган табиий ҳудудлар майдонининг сезиларли даражада кенгайиши мамлакатда биологик хилма-хилликни сақлаш ва табиий ресурсларни муҳофаза қилишга қаратилган чора-тадбирлар кучайганини тасдиқлайди.

Шунингдек, яшил иқтисодиётга ўтиш меҳнат бозорида янги тенденцияларни шакллантирмоқда. Қайта тикланувчи энергия, энергия самарадорлиги, экологик қурилиш, чиқиндиларни қайта ишлаш каби соҳаларда янги иш ўринлари пайдо бўлиб, меҳнат бозорида экологик билим ва кўникмаларга эга мутахассисларга бўлган талаб ортиб бормоқда. Бу эса таълим тизимида ҳам замонавий билимлар ва экологик технологиялар асосида кадрлар тайёрлаш зарурлигини кўрсатади.

Умуман олганда, яшил иқтисодиётни ривожлантириш Ўзбекистонда меҳнат бозорини модернизация қилиш, аҳоли бандлигини ошириш ва барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда муҳим омил ҳисобланади.

Тадқиқот натижаларига асосланиб қуйидаги таклифларни илгари суриш мумкин:

1. Яшил иқтисодиёт соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш. Олий таълим муассасалари ва касб-хунар таълими дастурларига экологик бошқарув, энергия самарадорлиги, қайта тикланувчи энергия ва барқарор ривожланиш йўналишларини кенг жорий этиш мақсадга мувофиқ.

2. Қайта тикланувчи энергия манбаларини ривожлантиришни рағбатлантириш. Қуёш ва шамол энергетикаси соҳасида инвестиция лойиҳаларини кўпайтириш орқали янги иш ўринларини яратиш ва энергия таъминоти барқарорлигини ошириш мумкин.

3. Экологик технологияларни жорий қилишни қўллаб-қувватлаш. Саноат корхоналарида энергия тежамкор технологиялар ва чиқиндиларни қайта ишлаш тизимларини кенг жорий этиш орқали атроф-муҳитга салбий таъсирни камайтириш зарур.

4. **Худудлар кесимида яшил иқтисодиёт лойиҳаларини ривожлантириш.** Айрим вилоятларда экологик кўрсаткичлар юқори ёки паст даражада эканлигини ҳисобга олган ҳолда худудий дастурлар ишлаб чиқиш муҳим ҳисобланади.

5. **Яшил иш ўринларини яратишни қўллаб-қувватлаш.** Экологик тоза ишлаб чиқариш, қайта ишлаш саноати ва ресурс тежамкор хизматлар соҳасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни рағбатлантириш орқали аҳоли бандлигини ошириш мумкин.

6. **Экологик мониторинг ва статистик кузатувларни кучайтириш.** Атмосферага чиқарилаётган зарарли моддалар, табиий ресурслардан фойдаланиш ва экологик ҳолатни доимий таҳлил қилиб бориш орқали самарали экологик сиёсатни амалга ошириш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, яшил иқтисодиёт тамойилларини иқтисодиётнинг барча тармоқларига босқичма-босқич жорий этиш Ўзбекистонда барқарор иқтисодий ривожланишни таъминлаш, экологик муаммоларни камайитириш ва меҳнат бозорида янги имкониятларни яратишда муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар / Литература / Reference:

United Nations Conference on Sustainable Development. (2012) The Future We Want. – Rio de Janeiro.

United Nations Conference on the Human Environment. (1972) Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment. – Stockholm.

United Nations Development Programme. (2022) Green Economy and Sustainable Development in Uzbekistan. – New York: UNDP.

United Nations Environment Programme. (2008) Green Economy Initiative Report. – Nairobi: UNEP.

United Nations. Our Common Future (1987) (Brundtland Report). – Oxford University Press.

World Bank. (2023) Uzbekistan Country Economic Memorandum: Toward Green and Inclusive Growth. – Washington DC: World Bank.

Акмал Бурқханов (2020) Меҳнат бозори трансформацияси ва инсон капитали ривожланиши. – Тошкент: Фан.

Алишер Ваҳобов (2018) Барқарор иқтисодий ривожланиш ва иқтисодий сиёсат асослари. – Тошкент: Университет.

Қарор (2022) Ўзбекистон Республикаси Президенти. “2030 йилгача Ўзбекистон Республикасининг яшил иқтисодиётга ўтишига қаратилган ислохотлар самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-436-сон қарор. – Тошкент.

Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. (2024) Ўзбекистон Республикасининг статистик тўплами ва расмий маълумотлари. – Тошкент.

Фармон (2025) Ўзбекистон Республикаси Президенти. “Ўзбекистон — 2030” стратегиясини амалга ошириш бўйича давлат дастури тўғрисидаги ПФ-16-сон фармон. – Тошкент.

Ходиев Баҳодир (2019) Ўзбекистон иқтисодиётини модернизация қилиш ва барқарор ривожлантириш масалалари. – Тошкент: Иқтисодиёт.